

УДК 330.1:[378.04:005.95]

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-6>**Большая О.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0543-5196>

Іщенко І.С.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9602-3554>

Bolshaia Oksana, Ishchenko Inna

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ

У статті досліджуються проблеми впровадження компетентнісного підходу у процес підготовки менеджерів на прикладі викладання курсу економічної теорії. Актуальність цієї проблеми обумовлена новими викликами для системи менеджмент-освіти, коли акцент змінюється та зміщується із простого переказу знань на набуття певних навичок адаптації до постійно змінних економічних та соціальних умов. Отже, освітній процес має бути спрямований на визначення та досягнення конкретних професійних результатів, де теоретичні знання є край важливою складовою для досягнення високого професійного рівня. Вивчення економічної теорії є основою для формування економічно грамотної особистості, яка є гарантом становлення та функціонування розвинутої національної економіки держави. Об'єктом економічної теорії є господарські процеси у суспільстві та функціонування його економічної системи, основною функцією якої є створення сприятливих умов для досягнення економічної чи соціальної вигоди як для окремих осіб чи груп, так і для суспільства в цілому. Освіта у галузі менеджменту зобов'язана поєднувати теоретичні знання з практичними аспектами ринкової поведінки економічних суб'єктів. Завдання економічної теорії полягає у вивченні загальних принципів економічного функціонування суспільства, дослідження закономірностей розвитку економічних систем, проведення аналітичного дослідження механізму їхнього використання людьми у процесі господарської діяльності, а також, визначенні ключових характеристик основних соціально-економічних систем і напрямів їх еволюції. Основна мета вивчення економічної теорії полягає у розвитку системи знань щодо соціальної форми виробництва економічних відносин, проблем ефективного використання обмежених виробничих ресурсів і методів задоволення суспільних потреб у різних суспільно-економічних утвореннях. Особливості змісту професійно-економічної освіти визначаються вимогами до її кінцевого результату, а саме, створення гармонійної та всебічно розвинутої особистості, яка володіє професійними знаннями, навичками та вміннями, що є основою для самореалізації у економічній та управлінській сфері суспільства та забезпечують комплексне та багатоаспектне вивчення закономірностей економічного життя суспільства.

Ключові слова: економічна теорія, менеджмент, професійно-економічна освіта, розвиток, економіка, лідер, людський розвиток, управлінські рішення, освіта, управління.

ECONOMIC THEORY IN THE SYSTEM OF MANAGERIAL TRAINING

The article examines the problems of implementing the competency approach in the process of training managers on the example of teaching a course in economic theory. The relevance of this problem is due to new challenges for the management education system, when the emphasis changes and shifts from the simple transfer of knowledge to the acquisition of certain skills for adaptation to constantly changing economic and social conditions. Therefore, the educational process should be aimed at determining and achieving specific professional results, where theoretical knowledge is an extremely important component for achieving a high professional level. The study of economic theory is the basis for the formation of an economically literate personality, which is the basis for the formation and functioning of a developed national economy of the state. The object of economic theory is the economic processes in society and the functioning of its economic system, the main function of which is the creation of favorable conditions for achieving economic or social benefits both for individuals or groups and for society as a whole. Education in the field of management should combine theoretical knowledge with practical aspects of market behavior of economic subjects. The task of this discipline is to study the general principles of the economic functioning of society, to study the patterns of development of economic systems, to carry out an analytical study of the mechanism of their use by people in the process of economic activity, as well as to determine the key characteristics of the main socio-economic systems and the directions of their evolution. The main goal of studying economic theory is to develop a system of knowledge about the social form of production of economic relations, problems of effective use of limited production resources and methods of meeting public needs in various socio-economic entities. The specifics of the content of vocational and economic education are determined by the requirements for its final result, namely, the creation of a harmonious and comprehensively developed personality who possesses professional knowledge, skills and abilities, which are the basis for self-realization in the economic and managerial sphere of society and provide a complex and multifaceted study of laws economic life of society.

Key words: economic, theory management, vocational and economic education, development, economy, leader, human development, management decisions, education, management.

JEL Classification: O15

Постановка проблеми. Економічна освіта здійснює вагомий вплив на розвиток кожної особистості, надає орієнтування у складних соціально-економічних процесах на різних рівнях. Процес формування сучасного економічного мислення та економічної компетентності майбутніх менеджерів, як висококваліфікованих фахівців є одним із основних завдань педагогічної науки і практики. Отримання економічних знань та вмінь забезпечить якісний та результативний процес управління підприємством чи установою менеджерами нової генерації, а вивчення економічної теорії є важливим елементом у цьому процесі.

Актуальність цієї проблеми обумовлена новими викликами для системи менеджмент-освіти. Економічна теорія у підготовці менеджерів є основою для подальшого розвитку та вивчення економічних дисциплін, які є необхідними для підготовки креативних, ініціативних, економічно обізнаних менеджерів, що мають навички ефективного управління у всіх галузях економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методологічної літератури, яка присвячена цій проблемі, показує, що окремі питання становлення та розвитку економіки, впровадженню економічної теорії для надання освіти менеджерам досліджували такі вчені: Диба Л., Полуяктова О., Орлова Н., Бурленко Т., Яшкіна Н., Тарасова С., Падалка О., Зязюн І., Коваленко Л. Проте питання щодо визначення ступеню значимості економічної освіти на процес підготовки менеджерів у закладах вищої освіти потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні формування економічної компетентності майбутніх менеджерів при підготовці управлінських кадрів нового типу.

Виклад основних результатів дослідження. Економічна освіта є важливим елементом у підготовці висококваліфікованих кадрів у економічно розвиненому суспільстві. Необхідною умовою для економічного розвитку держави є наявність багатовекторної та ефективної системи по підготовці сучасних висококваліфікованих фахівців, які є конкурентоспроможними на ринку праці та повною мірою відповідають сучасним вимогам. Економічна теорія вивчає та розкриває економічні закони, визначає цілі, обирає засоби для їх досягнення на основі економічної політики держави та визначає певні особливості державного впливу на економіку в цілому.

Сучасний стан економічної освіти в Україні визнається необхідністю переходу до нових підходів у формуванні та розвитку економічних знань, які враховують історико-культурні та духовно-моральні цінності українців. Ці підходи спрямовані на глибокий аналіз економічних процесів, що сприяють створенню основ соціально орієнтованої економіки. Вони сприяють формуванню сучасних економічних уявлень, які сприяють гуманізації та соціалізації суспільних процесів, а також національній самоідентифікації.

Сучасний зміст економічної теорії складається із різних елементів знання різних шкіл та напрямів світової економічної думки, де економічна теорія вивчає економічну природу суспільства на основі загальноцивілізаційного підходу. Більшість економістів ототожнює економічну теорію з «Економіксом». Частина економістів вважає, що економічна теорія охоплює

політекономію, мікро- та макроекономіку, а окремі мікро- та макроекономіку, навпаки, вважають складовою політекономії та дають визначення «загальної економічної теорії» як науку, яка вивчає поведінку людини у процесі господарювання [1].

Основними завданнями цілісної підготовки менеджерів є процес удосконалення науково-методичної бази економічного спрямування підготовки фахівців із менеджменту. Досліджуючи діючий ринок, менеджер зобов'язаний не тільки проводити аналітичне дослідження та вивчати його поточну динаміку, а й вміти робити прогнози та визначати перспективу. Хороший менеджер покликаний сприяти створенню і формуванню нового ринку. Для цього необхідно володіти маркетингом і проектуванням інновацій, а цей процес потребує цілого комплексу різноманітних знань. Менеджер постійно знаходиться у тісній взаємодії із людьми та організовує їхню роботу і, відповідно цьому має володіти комплексом психологічних та соціологічних дисциплін, адже відомо, що чим вищий рівень підготовки менеджера, тим краще його відносини з персоналом [2].

При розгляді економічної освіти як процесу підготовки менеджерів, відзначаємо, що головною метою є надання студентам необхідних професійних економічних знань, які дозволять їм ефективно працювати у вибраній галузі. З цієї перспективи, економічна освіта може бути визначена як синтез фундаментальних економічних принципів та спеціалізованих знань. Цей вид освіти охоплює всі стадії професійної підготовки та спрямований на формування кваліфікованих фахівців із широким спектром економічних знань, які здатні працювати успішно в сучасних умовах ринкової діяльності.

Майталь Шломо у книзі «Економіка для менеджерів: десять ключових інструментів для керівників», наголошує, що у сучасному та різноманітному бізнес-світі важливі не лише теоретичні знання та рекомендації, але й навички. Тому менеджерам необхідно володіти економічними знаннями, мати глибоке розуміння мови та логіки, що є основою економічного підходу при прийнятті рішень. Цей автор стверджує, що «управляти – це вибирати», а правильне застосування економічної логіки є інструментом для досягнення більшої усвідомленості та впевненості сучасним керівником, особливо тоді, коли він стикається із складними виборами у різних аспектах бізнесу, таких як технології, людські ресурси, ринки, виробництво, фінанси, маркетинг [3].

У процесі управління персоналом менеджер повинен мати такі навички: організації та планування виробництва та реалізації продукції; ухвалення правильних нестандартних та креативних управлінських рішень; керівництво колективом відповідно сучасним стандартам; ефективного спілкування та взаємодії з людьми; уміти стимулювати працівників до творчої діяльності, раціоналізації та винахідництва; визнання та оцінювання кожного досягнення підлеглого; вирішення конфліктних ситуацій; об'єктивного підходу, незалежно від власних симпатій; проведення ділових переговорів; вміння підкорятися та дотримуватися правил [2].

Більшість науковців досліджує індивідуально-особистісні якості менеджера та його функціональні обов'язки і професійні уміння і компетенції, але правлінська думка постійно розвивається та породжує нові ідеї щодо ефективного управління. Однак, прак-

тика бізнесу завжди виявлялася багатшою, глибшою і різноманітнішою, ніж теоретичне узагальнення. І досить часто те, що здавалося беззастережною істиною в управлінні, спростовувалося або доповнювалося новими ідеями та поглядами [4].

Економічно розвинені країни акцентують свою політику на проблеми формування та використання інтелектуального потенціалу і знань, у тому числі економічних. За останній час особливої уваги набув процес формування та впровадження інноваційної моделі соціально-економічного розвитку. Саме орієнтир на інноваційну діяльність, що тісно пов'язана із всебічним використанням інтелектуального капіталу, потребує трансформації у самій системі економічного регулювання із заохоченням підприємництва, приватної ініціативи та всебічно-скоординованої системи управління інноваційними процесами. Сучасні інноваційні процеси вимагають високопрофесійного менеджменту із застосуванням нових форм управління у інноваційній діяльності. Процес зародження, становлення та розвитку менеджменту як науки змінювався відповідно вимогам суспільства, і, відповідно цьому, змінювались вимоги і до якостей та професійних знань менеджерів. Якщо раніше основною вимогою до менеджера була здатність якнайшвидше реагувати на зміни ринкової ситуації, то сьогодні високо ціниться той управлінець, який самостійно трансформує ринок та створює нові можливості для свого підприємства чи організації, а не лише пасивно реагує на ринкові тенденції. Виконуючи свої обов'язки, менеджер відіграє різноманітні ролі: управлінця, дипломата, лідера, інноватора, наставника тощо [4].

Сучасні менеджери зобов'язані опанувати системні знання з економічної теорії, банківської діяльності, фінансового обігу, обліку, аудиту, цифровізації, підприємництва, маркетингу, соціології, психології, зовнішньоекономічної діяльності, етикету ділового спілкування. Реалії побудови ринкової економіки передбачають підготовку кадрового складу фахівців, які володіють знаннями щодо основних теоретичних знань, визначення практичних кроків і результатів сучасних економічних перетворень та рівнів управлінської діяльності. Безпосередньо задля задоволення цих запитів визначаються вимоги до знань майбутніх менеджерів, що набуваються у процесі вивчення економічних дисциплін, якими повинні володіти випускники закладів вищої освіти [5].

Сучасна економічна теорія приділяє значну увагу розвитку менеджменту, завдяки розвитку державного індикативного планування має посилюватися і поглиблюватися планування на базовому рівні – у організаціях та на підприємствах, а також внутрішньовиробничого планування і управління. За умов функціонування ринкової економіки інтенсивно використовуються методи стратегічного менеджменту, які вже підтвердили свою ефективність на практиці та складаються саме із методів планування на різних рівнях управління. Стратегічне управління є найбільш сучасною та ефективною концепцією так званого «стратегічного корпоративного планування», що є характерною для загальносвітової економіки [6].

Основними складовими у процесі навчання менеджерів є економічна культура, економічна освіта, еко-

номічна компетентність. Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в державі, актуалізують проблему формування економічної компетентності майбутніх менеджерів. Для виконання будь-яких економічних функцій менеджеру необхідні певні мотиви, знання, уміння, навички та особисті якості, щоб досягти позитивного результату економічної діяльності. Своєрідними індикаторами, які дають поштовх до економічної діяльності менеджера є мотиви, потреби, ціннісні орієнтації, які складають мотиваційний компонент економічної компетентності. Саме вони виступають головними стимулами до засвоєння нових економічних знань, готовності до економічної діяльності, особистісного та професійного розвитку [7].

Курс економічної теорії покликаний виконати такі завдання: вивчити загальні засади економічного життя суспільства; розкрити закономірності розвитку економічних систем; з'ясувати механізм дії економічних законів і механізм використання їх людьми у процесі господарської діяльності; визначити принципові риси основних соціально-економічних систем та напрямів їхньої еволюції; визначити роль економічної теорії в розробленні шляхів трансформації економіки у соціально-орієнтовану ринкову економічну систему [8].

Вивчення економічної теорії здобувачами вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент надає такі результати:

- розуміння основних принципів економіки, що допоможуть при прийнятті управлінських рішень;
- розвиває аналітичне мислення, що сприяє розумінню ринкового середовища, підвищенню конкурентоспроможності та можливостей для підприємства чи організації;
- допомагає оптимально розпоряджатися ресурсами завдяки вивченню економічних концепцій та дозволяє менеджерам ефективно використовувати обмежені ресурси, що важливо для досягнення позитивних фінансових результатів;
- отримують навички прогнозування, що допомагає менеджерам прогнозувати економічні та бізнес-проєкти;
- знання економічних засад допомагає менеджерам краще розуміти ризики та приймати обґрунтовані рішення для їх зменшення.

Висновки. Сучасні динамічні зміни суспільно-економічного життя в Україні потребують підготовки освічених, креативних, конкурентоспроможних менеджерів, які здатні забезпечити прогресивний розвиток суспільства та забезпечити розвиток економіки. Менеджер є однією із головних професій в економіці держави, адже процес управління підприємствами та організаціями є складним та багатограним, що потребує застосування усіх набутих знань та навичок, які управлінці здобувають під час навчання. Вивчення економічної теорії є основою у становленні високопрофесійного менеджера, який буде використовувати економічні знання у своїй роботі завдяки набутому розвиненому економічному мисленню, підприємницькому хисту, вмінню ефективно та результативно робити стратегічне планування задля розвитку та прогресу підприємства чи організації і національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Диба Л. Сучасна економічна теорія та шляхи її методологічного оновлення. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/23.pdf
2. Полуяктова О. Підготовка менеджерів та практиків управління. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/9.pdf>
3. Орлова Н. Роль економічної теорії у формуванні компетентнісної моделі підготовки менеджера. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/123710/118320>
4. Бурленко Т. Ретроспективний аналіз економічного аспекту підготовки менеджерів освіти в міжнародній історії менеджменту. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715451/1/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2._I._Rocznik-%D0%A1._287-299.pdf
5. Палінчак М.М., Шетеля Н.І., Табанохова О.М., Тимчик М.П., Гжешук В.В., Палінчак В.М. Організаційні особливості формування професійних компетентностей майбутніх фахівців економічного профілю. Специфіка підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі: Навчальний посібник. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2021. 198 с.
6. Яшкіна Н. Основні характеристики сучасного менеджменту. URL: <http://www.economy.in.ua/pdf/>
7. Бурлаєнко Т. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти як необхідна вимога часу. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/2.pdf
8. Семененко В., Економічна теорія. Політекономія. URL: <http://surl.li/recgc>

References:

1. Dyba L. Modern economic theory and ways of its methodological renewal. Available at: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/23.pdf
2. Poluyaktova O. Training of managers and management practitioners. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/9.pdf>
3. Orlova N. The role of economic theory in the formation of a competency model of manager training. Available at: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/123710/118320>
4. Burlenko T. Retrospective analysis of the economic aspect of training managers of education in the international history of management. Available at: https://lib.iitta.gov.ua/715451/1/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2._I._Rocznik-%D0%A1._287-299.pdf
5. Palinchak M. M., Shetelya N. I., Tabanyukhova O. M., Tymchuk M. P., Grzeschuk V. V., Palinchak V. M. (2021) *Organizational features of the formation of professional competencies of future specialists in the economic profile. Specifics of training economists and managers in the USA and Poland*: Study guide. Uzhhorod: Polygraph center "Lira", 198 p.
6. Yashkina N. Basic characteristics of modern management. Available at: <http://www.economy.in.ua/pdf/>
7. Burlayenko T. Content and structure of economic competence of future managers of education as a necessary requirement of the time. Available at: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/2.pdf
8. Semenenko V., Economic theory. Political economy. Available at: <http://surl.li/recgc>